

جاذبه‌های گردشگری

مفاهیم، مدیریت و برنامه‌ریزی

مؤلف

سعید داغستانی

کارشناس ارشد مدیریت جهانگردی

سرشناسه	داغستانی، سعید، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور	جاذبه‌های گردشگری: مفاهیم، مدیریت و برنامه‌ریزی/ سعید داغستانی.
مشخصات نشر	تهران: مهکامه، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	۲۴۲ ص.
شابک	978-964-2827-90-9
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	گردشگری
موضوع	گردشگری - مدیریت
موضوع	گردشگری - ایران
رده‌بندی کنگره	G1۵۵/۱۵۲۳ ۱۳۹۱
رده‌بندی دیویی	۳۳۸/۴۷۹۱
شماره کتابشناسی ملی	۲۷۳۱۳۹۳

نام کتاب: جاذبه‌های گردشگری: مفاهیم، مدیریت و برنامه‌ریزی

مؤلف: سعید داغستانی

ویراستار: راحله قنبری

ناشر: مهکامه

ناظر چاپ: بهزاد ربیعی فراهانی

طرح جلد: محمداصادق بیات

حروف چینی: الوهاب

لیتوگرافی: نقش

چاپ و صحافی: اصلانی

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۱

تیراژ: ۱۰۰۰

قیمت: ۸۵۰۰۰ ریال

شماره شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۸۲۷-۹۰-۹

مراکز پخش: ۱- تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخر رازی، نرسیده به لبافی‌نژاد، کوچه انوری، پلاک ۸، طبقه

دوم، نشر و پخش مهکامه، تلفن: ۶۶۴۹۷۰۵۰-۶۶۴۸۸۲۰۳ فکس: ۶۶۴۹۵۷۶۲

۲- تهران، میدان انقلاب، بین خیابان ۱۲ فروردین و اردیبهشت، کتابفروشی آگاه

تلفن: ۶۶۴۶۷۳۲۳-۶۶۴۶۰۹۳۲

۳- تهران، خیابان انقلاب، بین خیابان ۱۲ فروردین و اردیبهشت، پلاک ۱۳۴۲، فروشگاه چاپ و

نشر بازرگانی، تلفن: ۶۶۴۶۳۱۰۲

نمایندگی‌های شهرستان:

۱- مشهد: کتابفروشی درخشش، تلفن: ۲۲۵۱۹۲۳ (۰۵۱۱)

۲- شیراز: کتابفروشی خوارزمی، تلفن: ۶۴۷۳۷۸۱ (۰۷۱۱)

۳- اصفهان: کتابفروشی علم‌گستر، تلفن: ۲۲۱۹۹۷۸-۹ (۰۳۱۱)

۴- رشت: کتابفروشی وارسته، تلفن: ۳۲۲۲۶۴۴ (۰۱۳۱)

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۷
فصل ۱: مقدمه‌ای بر جاذبه‌های گردشگری.....	۱۹
مقدمه.....	۲۳
اهمیت جاذبه‌های گردشگری.....	۲۵
مفاهیم و اصطلاحات.....	۲۸
جاذبه‌های گردشگری.....	۲۸
مقاصد گردشگری.....	۲۹
محصولات گردشگری.....	۲۹
ارزیابی.....	۲۹
تجزیه و تحلیل سلسله مراتبی (AHP).....	۲۹
مدیریت جاذبه‌ها.....	۲۹
نظام سلسله مراتبی جاذبه‌ها.....	۳۰
شاخص.....	۳۰
شناخت جاذبه‌های گردشگری.....	۳۰
سیستم گردشگری و جاذبه‌ها.....	۳۲
مقاصد و جاذبه‌های گردشگری.....	۳۴
چرخه حیات جاذبه‌ها و مقاصد گردشگری.....	۳۵
مدیریت مقاصد گردشگری.....	۴۱
محصولات گردشگری و جاذبه‌ها.....	۴۴

گونه‌شناسی جاذبه‌های گردشگری.....	۴۶
الف) نگرش فیاال.....	۴۶
ب) طبقه‌بندی اینسکیپ.....	۴۸
الف) جاذبه‌های طبیعی.....	۴۸
۱- آب و هوا.....	۴۸
۲- چشم‌اندازهای زیبا.....	۴۹
۳- سواحل و نواحی دریایی.....	۴۹
۴- پوشش گیاهی و حیات وحش.....	۴۹
۵- ویژگی‌های خاص زیست‌محیطی.....	۴۹
۶- پارک‌ها و نواحی حفاظت شده.....	۵۰
۷- گردشگری سلامتی.....	۵۰
ب) جاذبه‌های فرهنگی.....	۵۰
۱- سایت‌های باستانی، تاریخی و فرهنگی.....	۵۰
۲- الگوهای متمایز فرهنگی.....	۵۰
۳- هنرها و صنایع دستی.....	۵۰
۴- فعالیت‌های اقتصادی جالب.....	۵۱
۵- نواحی شهری جالب.....	۵۱
۶- موزه‌ها و سایر تسهیلات فرهنگی.....	۵۱
۷- جشنواره‌های فرهنگی.....	۵۱
۸- میهمان‌نوازی ساکنین محلی.....	۵۲
ج) جاذبه‌های ویژه.....	۵۲
۱- پارک‌های موضوعی، پارک‌های سرگرمی و سیرک‌ها.....	۵۲
۲- خرید.....	۵۲
۳- اجلاس‌ها، نشست‌ها و کنگره‌ها.....	۵۲
۴- رویدادهای ویژه.....	۵۲
۵- سرگرمی‌ها.....	۵۳
۶- تفریح و ورزش.....	۵۳
ب) جاذبه‌ها از دیدگاه اسواربروک.....	۵۳

۵۴	ج) تقسیم‌بندی کلاوسون و نش
۵۵	د) طبقه‌بندی گارتتر از جاذبه‌ها
۵۷	و) تقسیم‌بندی گود فرای از جاذبه‌ها
۶۰	۱- منابع طبیعی
۶۱	۲- منابع فرهنگی

فصل ۲: مدیریت جاذبه‌های گردشگری ۶۵

۶۹	مقدمه
۷۰	محیط کلان اثرگذار
۷۰	محیط سیاسی
۷۱	محیط اقتصادی
۷۲	محیط اجتماعی و فرهنگی
۷۲	محیط تکنولوژیک
۷۳	محیط خرد اثرگذار
۷۳	مدیریت منابع انسانی
۷۵	مدیریت کیفیت زیست محیطی
۷۹	مدیریت مالی
۸۳	مدیریت کیفیت
۸۸	مدیریت عملیات و توسعه
۹۸	زیر ساخت‌ها
۹۸	الف) تأسیسات آب و فاضلاب
۱۰۰	ب) تصفیه آب
۱۰۱	ج) تهیه طرح و اجرای زیرساخت ترافیک و راه‌سازی
۱۰۲	د) تأمین برق برای جاذبه‌های گردشگری
۱۰۳	ذ) تهیه طرح و اجرای فضاهای سبز در جاذبه‌های گردشگری
۱۰۵	مدیریت بازار
۱۱۰	مدیریت تسهیلات و خدمات
۱۱۱	مدیریت تغییر و برنامه‌ریزی برای آینده

۱۱۲	فرآیند مدیریت جاذبه‌های گردشگری
۱۱۶	ملاحظات برنامه‌ریزی جاذبه‌ها
۱۲۵	فصل ۳: شاخص‌ها، معیارها و تکنیک‌های مدیریت و برنامه‌ریزی جاذبه‌ها
۱۲۹	مقدمه
۱۲۹	مفهوم شاخص
۱۳۰	اصول اساسی شاخص‌ها
۱۳۱	ملاحظات برای ساختن شاخص‌ها در مطالعات گردشگری
۱۳۲	شاخص‌های مدیریت و برنامه‌ریزی جاذبه‌ها
۱۳۳	الف) تعیین شاخص‌ها براساس دیدگاه‌های کلاسیک
۱۳۷	ب) بررسی شاخص‌ها از دیدگاه استراتژیک
۱۳۹	معیارهای انتخاب و سنجش شاخص‌های مدیریت و برنامه‌ریزی
۱۴۱	ارزیابی جاذبه‌های گردشگری
۱۴۱	روش‌شناسی ارزیابی
۱۴۲	انواع ارزیابی
۱۴۳	انواع ارزیابی تکوینی
۱۴۳	انواع ارزیابی تلخیصی
۱۴۴	تصمیم‌گیری
۱۴۴	طبقه‌بندی تصمیمات با توجه به فضای آن
۱۴۵	طبقه‌بندی تصمیم‌ها براساس تعداد معیارها
۱۴۶	الف) مدل‌های تصمیم‌گیری چند هدفه
۱۴۶	ب) مدل‌های چند شاخصه
۱۴۶	تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند معیاره
۱۴۶	الف) برنامه‌ریزی آرمانی
۱۴۷	ب) برنامه‌ریزی خطی
۱۴۷	ج) منطق فازی
۱۴۷	د) فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP)

فصل ۴: نمونه موردی مدیریت و برنامه‌ریزی جاذبه‌های گردشگری	۱۵۳
مقدمه	۱۵۷
الف) نگاه کلان به جاذبه‌های گردشگری کشور	۱۵۷
منابع جهانگردی ایران	۱۵۷
ب) برنامه‌ریزی و آمایش جاذبه‌های گردشگری در سطح استان	۱۶۷
جاذبه‌های گردشگری استان اصفهان	۱۶۷
ج) جاذبه‌های گردشگری در سطح شهرستان	۱۷۳
روش و مراحل ایجاد یک ساختار سلسله مراتبی از جاذبه‌ها	۱۷۳
تکنیک‌های مورد استفاده در ارزیابی و رتبه‌بندی	۱۷۳
بررسی و ارزیابی جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی شهرستان نیشابور	۱۷۹
فرم ارزیابی جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی	۱۸۲
تعیین ضرایب اهمیت معیارها و زیرمعیارها	۱۸۷
تعیین ضرایب وزن معیارهای کلی (سطح دو)	۱۸۸
تعیین ضرایب وزن زیرمعیارها (سطح سه)	۱۸۸
تعیین ضرایب وزن زیرمعیارها در ساختار سلسله مراتبی ارزیابی	۱۹۵
ماتریس اولیه منابع و جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی شهرستان نیشابور	۱۹۶
استانداردسازی داده‌های اولیه	۲۰۰
تعیین امتیاز نهایی و سطح‌بندی جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی	۲۰۵
رتبه‌بندی جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی شهرستان نیشابور	۲۰۹
سطح‌بندی جاذبه‌ها تاریخی - فرهنگی شهرستان نیشابور	۲۱۰
سطح‌بندی جاذبه‌ها براساس معیارهای نه‌گانه	۲۱۱
سطح‌بندی جاذبه‌ها براساس معیارهای اقتصادی	۲۱۱
سطح‌بندی نهایی جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی شهرستان نیشابور	۲۱۴
ضمایم	۲۲۷
پیوست ۱: نمونه فرم ارزیابی جاذبه‌های گردشگری	۲۲۷
پیوست ۲: فرم‌های ارزیابی دودویی یا زوجی معیارهای ارزیابی	۲۲۹
پیوست ۳: نحوه امتیازدهی به معیارهای ارزیابی جاذبه‌ها	۲۳۳
منابع و مأخذ	۲۳۷

فهرست اشکال

- شکل ۱. جایگاه جاذبه‌های گردشگری در سیستم گردشگری..... ۲۶
- شکل ۲. اجزای برنامه‌ریزی گردشگری..... ۳۱
- شکل ۳. سیستم گردشگری..... ۳۳
- شکل ۴. اجزاء مقصد گردشگری..... ۳۵
- شکل ۵. چرخه حیات جاذبه‌ها و مقاصد گردشگری..... ۳۶
- شکل ۶. اجزای محصول گردشگری..... ۴۴
- شکل ۷. سطوح محصولات در بخش گردشگری..... ۴۶
- شکل ۸. رویکردهای مرتبط با طبقه‌بندی جاذبه‌های گردشگری..... ۴۷
- شکل ۹. طبقه‌بندی کلاوسون از منابع گردشگری..... ۵۵
- شکل ۱۰. عوامل کلان و خرد اثرگذار بر جاذبه..... ۶۹
- شکل ۱۱. ماهیت گردشگری و فن‌آوری اطلاعات..... ۷۳
- شکل ۱۲. گسترش عملکرد کیفیت (مدل کاتو)..... ۸۵
- شکل ۱۳. فرآیند مدیریت جاذبه‌های گردشگری..... ۱۱۴
- شکل ۱۴. شاخص‌های کلان و سیستم جهانگردی برگرفته از دیدگاه‌های کاسپر..... ۱۳۴
- شکل ۱۵. ساختار سلسله مراتبی در مدل فرآیند تحلیل سلسله مراتبی..... ۱۷۵
- شکل ۱۶. آنالیز خوشه‌ای..... ۱۷۹
- شکل ۱۷. ساختار سلسله مراتب جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی شهرستان نیشابور..... ۱۸۷
- شکل ۱۸. دندروگرام سطح‌بندی جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی براساس معیارهای اقتصادی ۲۱۳
- شکل ۱۹. دندروگرام سطح‌بندی جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی شهرستان نیشابور براساس معیارهای کلان و زیر معیارها..... ۲۱۵

شکل ۲۰. انطباق نقشه ادراکی با معیارهای اقتصادی و محصول اصلی جاذبه..... ۲۱۶

شکل ۲۱. انطباق سطح‌بندی جاذبه‌ها با چرخه عمر محصول..... ۲۱۷

شکل ۲۲. سطوح محصولات در بخش گردشگری..... ۲۱۸

www.ketab.ir

فهرست نمودار

- نمودار ۱. انواع جاذبه‌ها و فعالیت‌های گردشگری ۴۸
- نمودار ۲. شاخص‌های مدیریت و برنامه‌ریزی محیط درونی جاذبه‌های گردشگری ۱۳۸
- نمودار ۳. شاخص‌های مدیریت و برنامه‌ریزی محیط بیرونی جاذبه‌های گردشگری ۱۳۹
- نمودار ۴. حالت‌های مختلف تصمیم‌گیری ۱۴۴
- نمودار ۵. پراکندگی منابع استان اصفهان به تفکیک شهرستان ۱۶۸
- نمودار ۶. درصد سهم منابع گردشگری استان اصفهان ۱۷۰
- نمودار ۷. تفکیک منابع استان اصفهان براساس گونه ۱۷۱

فهرست جداول

- جدول ۱. طبقه‌بندی جاذبه‌های گردشگری از دیدگاه اسواربروک..... ۵۴
- جدول ۲. طبقه‌بندی جاذبه‌ها براساس مالکیت..... ۵۹
- جدول ۳. طبقه‌بندی جاذبه‌ها براساس منابع..... ۵۹
- جدول ۴. طبقه‌بندی جاذبه‌ها براساس اقامت..... ۶۰
- جدول ۵. توسعه گردشگری با توجه به منابع طبیعی..... ۶۱
- جدول ۶. توسعه گردشگری براساس منابع فرهنگی..... ۶۲
- جدول ۷. فعالیت‌های گردشگران در نواحی روستایی..... ۱۱۷
- جدول ۸. شاخص‌های مدیریت و برنامه‌ریزی جاذبه‌های گردشگری (کلاسیک محور)..... ۱۳۵
- جدول ۹. ملاک‌های انتخاب شاخص‌های مناسب..... ۱۴۰
- جدول ۱۰. تعداد منابع گردشگری استان اصفهان به تفکیک شهرستان..... ۱۶۷
- جدول ۱۱. وضعیت منابع استان اصفهان براساس سطوح عملکردی آنها..... ۱۶۹
- جدول ۱۲. گونه‌شناسی منابع استان اصفهان..... ۱۷۰
- جدول ۱۳. خلاصه مراحل فرایند استفاده از تکنیک دلفی..... ۱۷۴
- جدول ۱۴. مقادیر ترجیحات برای مقایسه زوجی معیارها..... ۱۷۶
- جدول ۱۵. شاخص تصادفی بودن (R.L)..... ۱۷۷
- جدول ۱۶. جاذبه‌های شهرستان نیشابور به تفکیک..... ۱۸۰
- جدول ۱۷. موقعیت و تعداد جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی شهرستان نیشابور..... ۱۸۱
- جدول ۱۸. انتخاب معیارهای واجد حذف شدن..... ۱۸۲
- جدول ۱۹. فرم نهایی ارزیابی جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی شهرستان نیشابور..... ۱۸۵
- جدول ۲۰. فرم ماتریس ارجحیت معیارهای کلی..... ۱۸۸

- جدول ۲۱. فرم ماتریس ارجحیت اقتصادی..... ۱۸۹
- جدول ۲۲. فرم ماتریس ارجحیت معیارهای زیست محیطی..... ۱۹۰
- جدول ۲۳. فرم ماتریس ارجحیت معیارهای محصول اصلی گردشگری..... ۱۹۰
- جدول ۲۴. فرم ماتریس ارجحیت معیارهای اجتماعی- فرهنگی..... ۱۹۱
- جدول ۲۵. ماتریس ارجحیت معیارهای تسهیلات و خدمات گردشگری..... ۱۹۲
- جدول ۲۶. ماتریس ارجحیت معیارهای منابع انسانی..... ۱۹۲
- جدول ۲۷. ماتریس ارجحیت معیارهای زیرساخت‌ها..... ۱۹۳
- جدول ۲۸. ماتریس ارجحیت معیارهای سیاسی و نهادی..... ۱۹۴
- جدول ۲۹. ماتریس ارجحیت معیارهای بازار و عوامل رقابتی..... ۱۹۴
- جدول ۳۰. وزن زیر معیارها در ساختار سلسله مراتبی ارزیابی..... ۱۹۵
- جدول ۳۱. ماتریس اولیه منابع و جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی شهرستان نیشابور..... ۱۹۷
- جدول ۳۲. معیارهای همسو و غیر همسو..... ۲۰۱
- جدول ۳۳. ماتریس استاندارد شده داده‌های اولیه..... ۲۰۲
- جدول ۳۴. ماتریس نهایی منابع و جاذبه‌های گردشگری شهرستان نیشابور..... ۲۰۶
- جدول ۳۵. رتبه‌بندی جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی شهرستان نیشابور..... ۲۰۹
- جدول ۳۶. سطح‌بندی جاذبه‌ها براساس معیارهای اقتصادی..... ۲۱۲
- جدول ۳۷. سطح‌بندی جاذبه‌ها بر زیر مبنای معیارهای کلان و زیر معیارهای آن..... ۲۱۴

پیشگفتار

هر روزه شاهد بازگشایی جاذبه‌های گردشگری، تفریحی و فراغتی در سراسر دنیا و کشورمان هستیم. از پارک‌های موضوعی مانند والت دیسنی در اروپا گرفته تا راه‌اندازی آکواریم‌های بزرگ شهری و بازی‌سازی بناهای تاریخی- فرهنگی به عنوان محل‌های اقامت و... که همگی آنها جزئی از صنعت بزرگ گردشگری محسوب می‌گردند. جاذبه‌های مذکور چرا ساخته می‌شوند؟ چگونه ارائه خدمات در برخی از آنها بهتر از سایرین است؟ چرا برخی مشهورتر هستند؟ به چه دلیلی هر منطقه، کشور، شهر و روستایی که می‌خواهد گردشگری خود را بهبود بخشد یا توسعه دهد به داشته‌های طبیعی، تاریخی- فرهنگی خود مطوف می‌گردد و در کنار آن به ساخت جاذبه‌های جدید اقدام می‌نمایند؟ و سؤالات بسیار دیگر.

جاذبه‌های گردشگری جزء مهم‌ترین اجزاء صنعت گردشگری محسوب می‌گردند و برخورداری و عدم برخورداری از آنها، می‌تواند پایه‌گذار چگونگی و نحوه توسعه در هر منطقه‌ای باشد. لذا شناختی جامع و مبتنی بر واقعیت، اولویت‌های برنامه‌ریزی و توسعه را مشخص می‌نماید. در این میان دستیابی به جاذبه‌هایی با کشش جذب گردشگران از اقصی نقاط جهان و در حقیقت تبدیل شدن به یک مقصد به مانند بسیاری از امور، نیازمند نگرش و پشتوانه‌های علمی است.

کتاب پیش رو راهنمایی علمی و عملی در رابطه با مدیریت و برنامه‌ریزی جاذبه‌های گردشگری است که مشتمل بر چهار فصل می‌باشد.

❖ فصل اول مقدمه‌ای بر جاذبه‌های گردشگری است که به اهمیت و جایگاه جاذبه‌ها و ارتباط آنها با سایر مفاهیم صنعت گردشگری اشاره دارد. همچنین در بخش گونه‌شناسی جاذبه‌ها، به بررسی نگرش‌ها و تقسیم‌بندی‌های مختلف از جاذبه‌ها

پرداخته شده است.

- ◆ فصل دوم به موضوعات مدیریت جاذبه‌های گردشگری اشاره دارد و موضوعات متعدد آن را در جاذبه‌های گردشگری مورد واکاوی و تبیین قرار داده است.
- ◆ در فصل سوم کتاب به شاخص‌ها، معیارها و همچنین به انواع مختلف برنامه‌ریزی و تکنیک‌های قابل استفاده در مدیریت جاذبه‌ها اشاره شده است.

در نهایت در فصل چهارم کتاب، نمونه‌های موردی در سه سطح ملی، استانی و شهرستان ارائه شده است تا معیارها و شاخص‌های تدوین شده مورد آزمون واقع شوند. بدین ترتیب کلیه مطالبی که در فصول قبل ذکر شده به بوته آزمون گذاشته شده است.